

SPEKTROKEMIJSKA ANALIZA

- SPEKTROSKOPIJA
- SPEKTROMETRIJA

OPTIČNA SPEKTROKEMIJSKA ANALIZA

- ATOMSKA SPEKTROSKOPIJA
- MOLEKULARNA SPEKTROSKOPIJA

SPEKTROSKOPIJA-POJMI IN DEFINICIJE:

SPEKTROSKOPIJA (SPECTROSCOPY) :

Veda, ki preučuje interakcije med materijo in
elektromagnetnim valovanjem

Atomic spectroscopy: Atomska spektroskopija

Molecular spectroscopy: Molekularna spektroskopija

SPEKTROMETRIJA (SPECTROMETRY):

Kvantitativno merjenje intenzitete
elektromagnetnega valovanja

KEMIJSKA ANALIZA

- ANALIZA GLAVNIH KOMPONENT
- ANALIZA SLEDOV

MAKRO ANALIZA, SEMIMIKRO ANALIZA,
MIKROANALIZA, ULTRAMIKRO ANALIZA
ULTRAMIKRO ANALIZA SLEDOV

SPEKTROKEMIJSKA ANALIZA

- **EMISIJA**
- fluorescenca
- luminiscenca
- fotoluminiscenca
- kemiluminiscenca
- **ABSORPCIJA**

SPEKTROKEMIJSKA ANALIZA

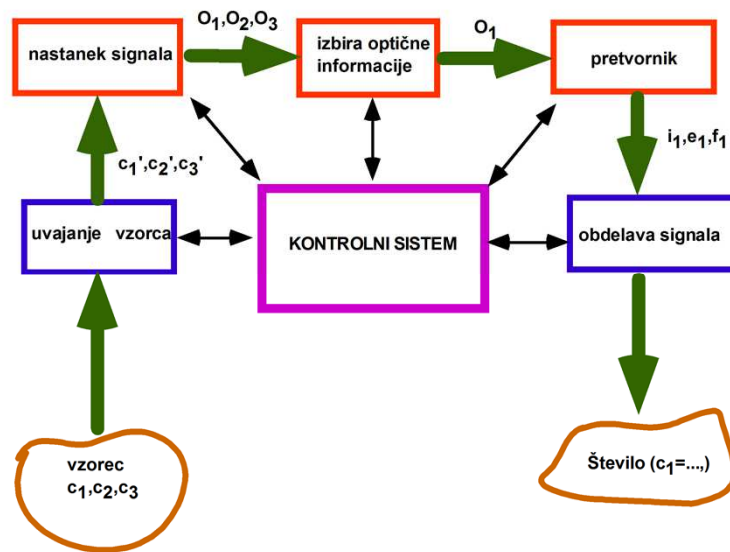
KALIBRACIJSKA FUNKCIJA

$$S = f(C_a, \lambda, X_i)$$

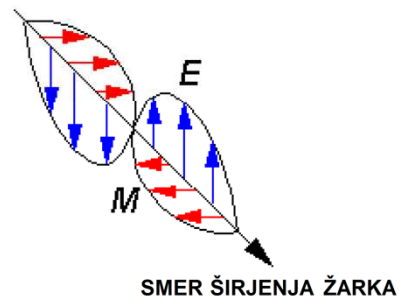
ANALITSKA FUNKCIJA

$$C_a = g(S)$$

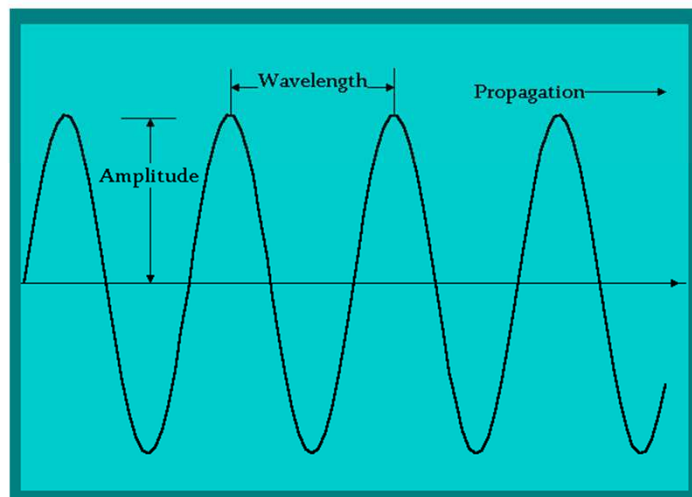
Spektrokemijski merilni postopek

Elektromagnetno valovanje

Elektromagnetno valovanje

Elektromagnetno valovanje: Osnovne zveze

$$E = h \cdot \nu = h \cdot \frac{c}{\lambda}$$

- **E.....energija v J**
- **ν .....frekvenca v Hz, s^{-1}**
- **λ .....valovna dolžina**
- **h.....Planckova konstanta, $6,63 \cdot 10^{-34}$ Js**
- **c.....hitrost svetlobe, $3,00 \cdot 10^8$ ms^{-1}**

Enote

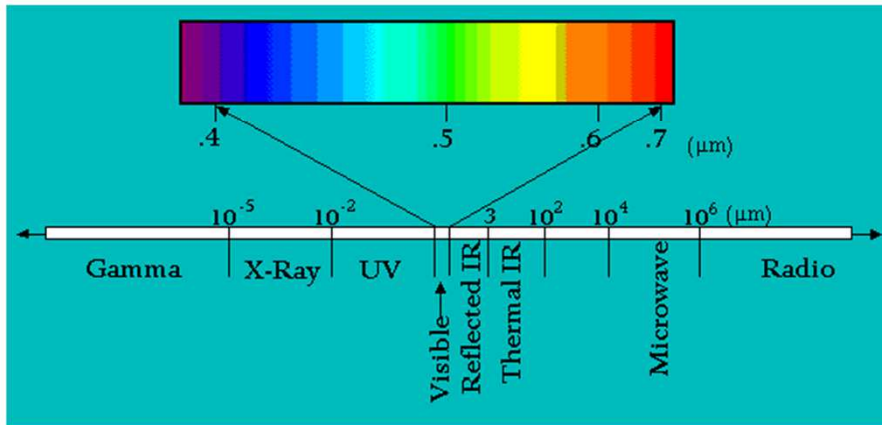
Enote za energijo

- J
- $\text{erg} = 10^{-7} \text{ J}$
- $\text{eV} = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ J}$

Enote za valovno dolžino:

- $1 \text{ \AA} = 10^{-10} \text{ m}$
- $1 \text{ nm} = 10^{-9} \text{ m}$
- $1 \text{ }\mu\text{m} = 10^{-6} \text{ m}$

- $1 \text{ eV} \dots\dots 1240 \text{ nm}$

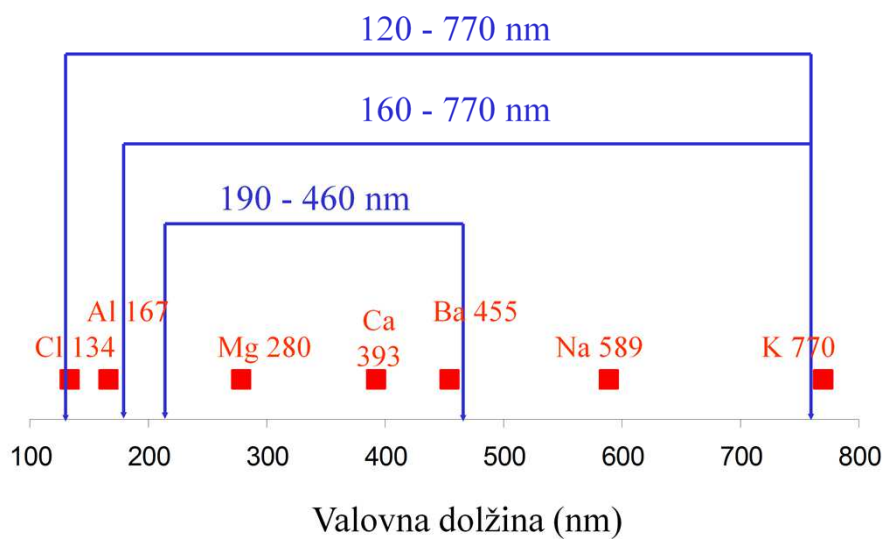
Spekter elektromagnetnega valovanja

Področja valovnih dolžin v atomski spektroskopiji

- Vidni del spektra: 380-780 nm
- UV: < 380 nm
- pomembno področje v analizni kemiji: 160-770 nm
- trendi: 120-770 nm

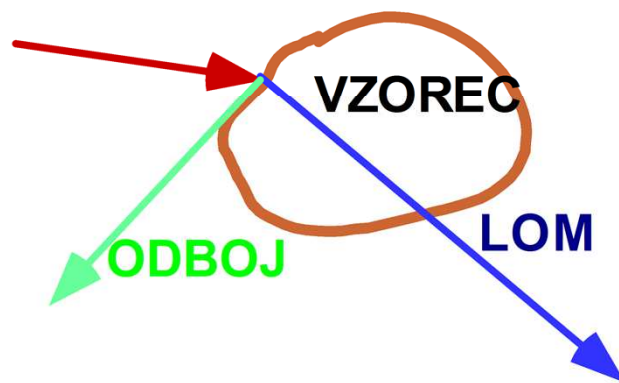
Atomska spektrometrija Področja valovnih dolžin

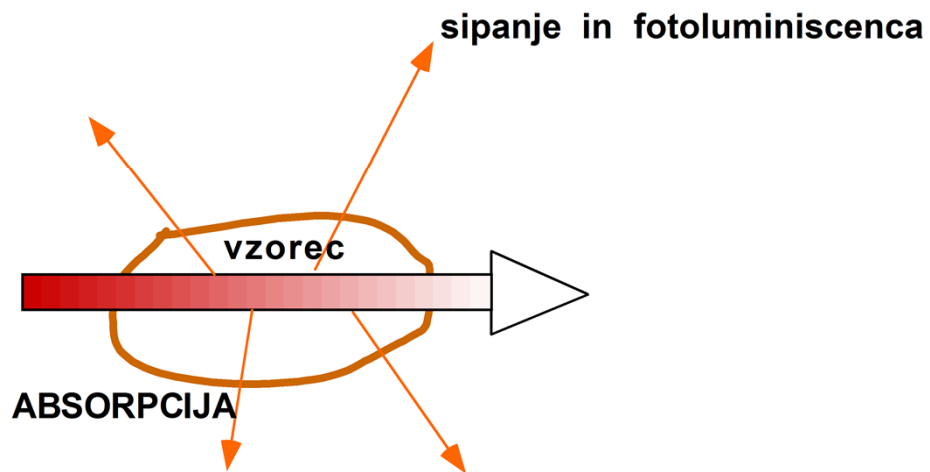
Interakcije elektromagnetnega valovanja s snovjo

Vrsta valovanja	Val. Dolžina	Interakcija
γ	<1 nm	Emisija jedra
X-žarki	<10 nm	Prehodi notranjih elektronov
UV	10-380 nm	Elektronski prehodi
Vid.	380-800 nm	Elektronski prehodi
IR	800 nm-100 μ m	Interakcije v vezeh
Radijski valovi	m	Jedrska absorpcija (NMR,ESR)

Interakcija med svetlobo in snovjo

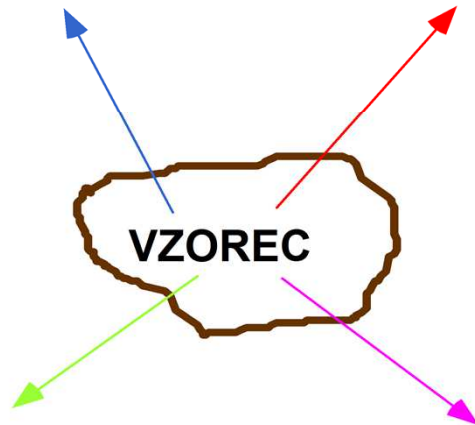
Interakcija med svetlobo in snovjo: Absorpcija

Interakcija med svetlobo in snovjo:
Emisija

EMISIJA (FLUORESCENCA)

Atomska spektroskopija

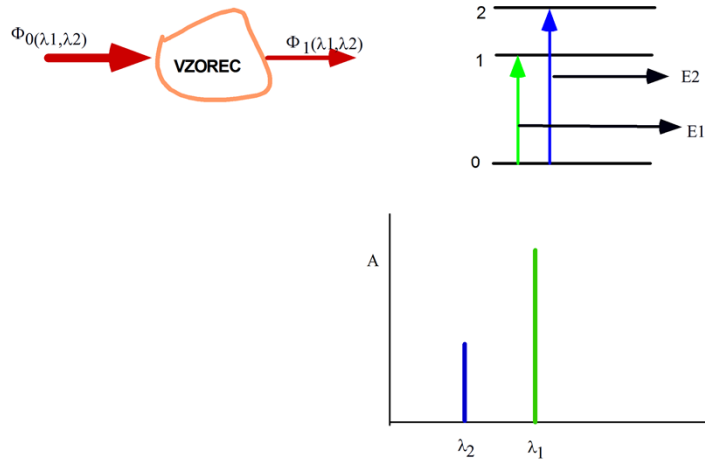
Energijske domene

- ❑ Energija za vzbujanje “zunanjih”, “valenčnih”, “optičnih” elektronov 1,6 – 10 eV.
- ❑ Ionizacijska energija: 4,3 – 10,4 eV.
- ❑ Ionizacijska energija za Ar: 15,76 eV.

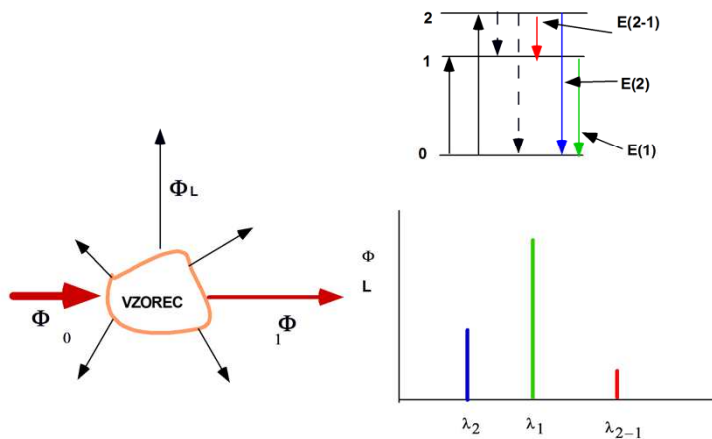
SPEKTROKEMIJSKA ANALIZA

- SPEKTROKEMIJSKI POJMI
(kvantna stanja)
- OSNOVNO STANJE
- VZBUJENO STANJE

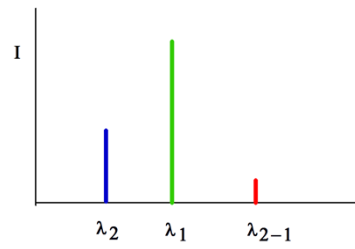
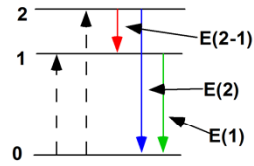
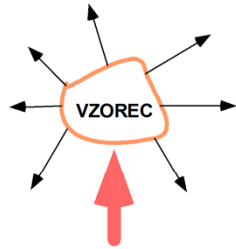
Absorpcija elektromagnetnega valovanja

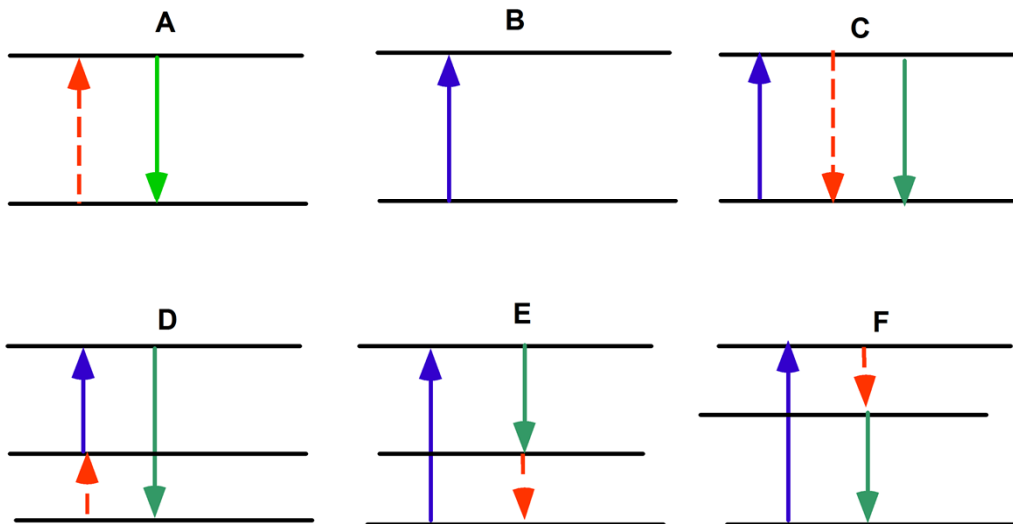
Absorpcija in fluorescenca

Emisija

Glavne vrste optičnih prehodov

Atomiški spektri

- **ZA ELEKTRONSKE PREHODE V ATOMIH SO ZNAČILNI ČRTASTI SPEKTRI**
- **Specifične spektralne črte lahko uporabljamo za elementno analizo (kvalitativno in kvantitativno)**

Atomska spektroskopija

- **PROSTI ATOMI**
- **VZBUJENI ATOMI**

KVANTNA ŠTEVILA IN NJIHOV POMEN

Ime	Simbol	Pomen	vred.- oznaka	Izbirno pravilo	Maks. št. elekt.
glavno	n	energija nivo- orbitale	1,2,3,... n K,L,M, N		$2n^2$
orbitalna vrtilna količina	l	oblika orbitale	0,1,2,3,.. ..n-1 s,p,d,f, g	$\Delta l = \pm 1$	$2(2l+1)$
magnetno	m	Orient. orbitale v mag. polju	-l,..0,..l		
spinsko	s	smer spina	$\pm 1/2$		
notr. procesija	j	l+s	$l \pm 1$ izjema $j \neq 0-1/2$	$\Delta j = \pm 1$ ali 0	$2j + 1$

Kvantna števila za večelektronski sistem (LS sklopitev)

L Kvantno število orbitalne vrtilne
količine

$l_1+l_2, l_1+l_2-1, \dots, l_1-l_2$

L=0 S

L=1 P

L=2 D

L=3 F

Kvantna števila za večelektronski sistem (LS sklopitev)

M_L Orbitalno magnetno kvantno število

$$M_L = \sum(m_i)_i$$

Kvantna števila za večelektronski sistem

S Kvantno število spinske vrtilne količine

$$S = s_1 + s_2, s_1 + s_2 - 1, \dots, s_1 - s_2$$

$2S + 1$: multipliciteta

0 singlet

1 dublet

2 triplet

Kvantna števila za večelektronski sistem

M_s Kvantno število projekcije spinske vrtilne količine

$$M_S = \sum (m_s)_i$$

Kvantna števila za večelektronski sistem

J Kvantno število celotne vrtilne količine

$$J=L+S, L+S-1, \dots, L-S$$

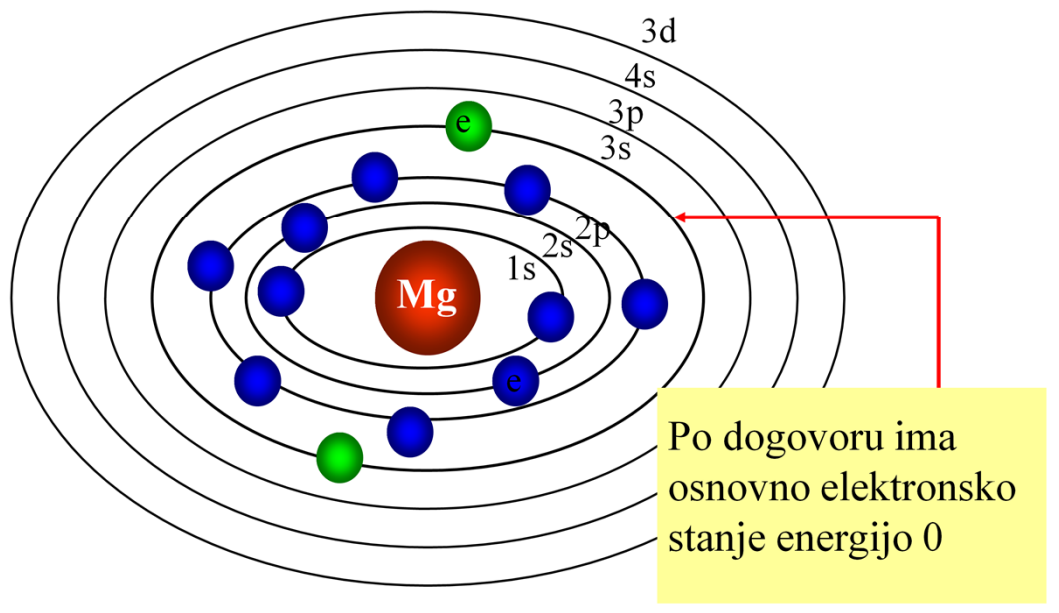

Kvantna števila za večelektronski sistem

M_J Kvantno število projekcije celotne vrtilne količine

$$M_J = J, J-1, \dots, -J$$

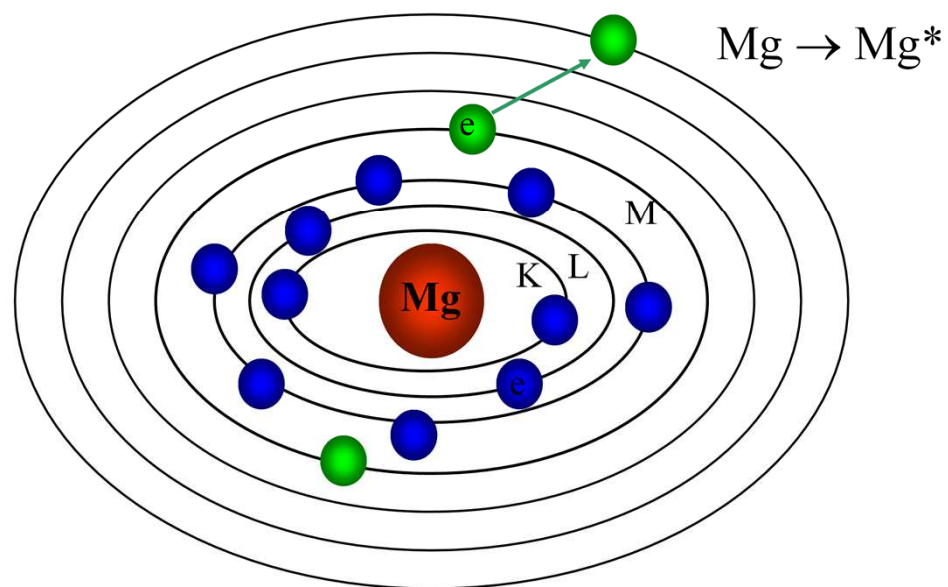
Elektronska konfiguracija Mg

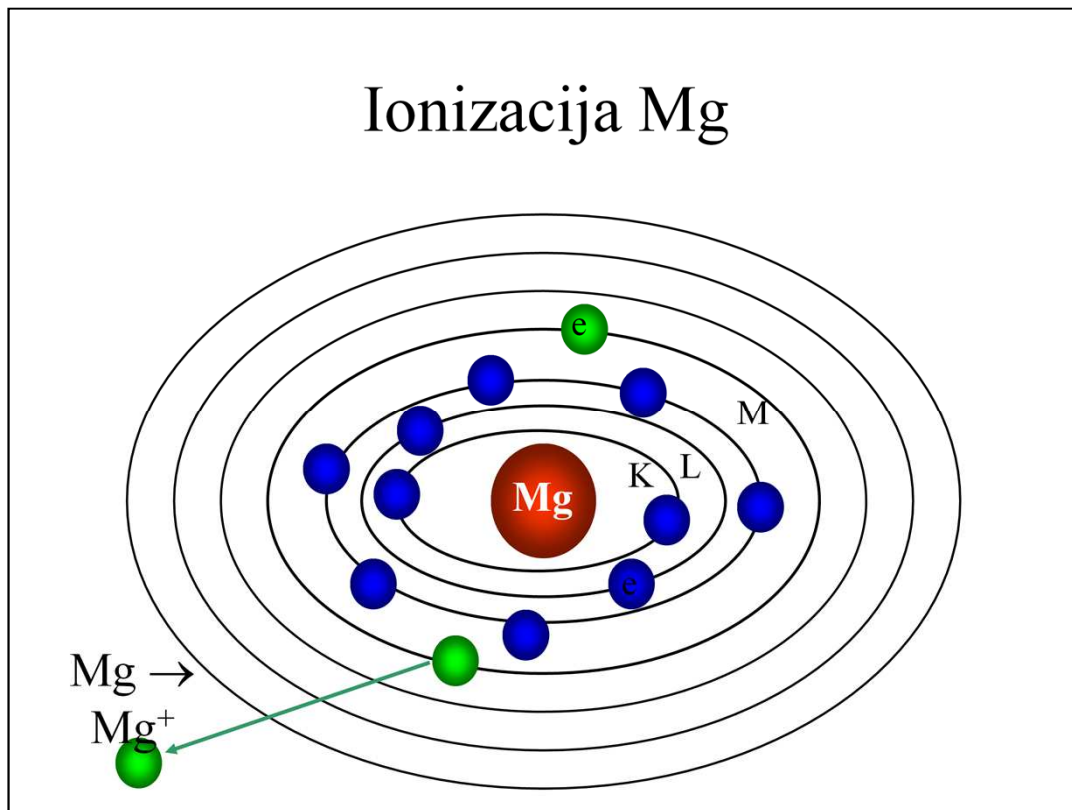
Elektronska konfiguracija Mg

	K	L	M
Mg	$1s^2$	$2s^2 2p^6$	$3s^2$
Mg ⁺	$1s^2$	$2s^2 2p^6$	$3s^1$

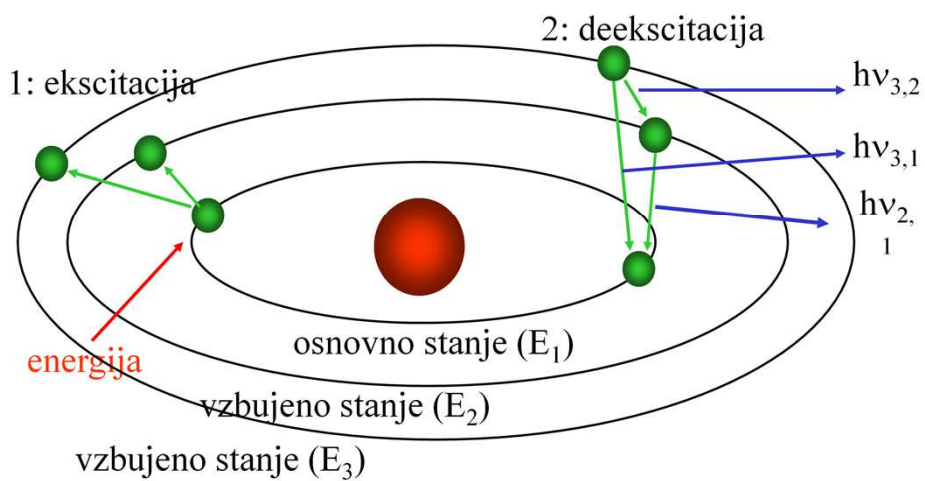
Vzbujanje Mg

Ionizacija Mg

Procesi v emisijski spektrometriji

Spektroskopska nomenklatura

Mg II 280.2 nm

simbol
elementa

stopnja
ionizacije:
I atomi
II ioni (enkrat
ionizirani)
III ioni (dvakrat
ionizirani)

Valovna
dolžina

Spektroskopski termi

$$n^{2S+1}\{L\}_J$$

n	glavno kvantno število
2S+1	multipliciteta
{L}	S,P,D,F.....
J	(L+S)

Spektroskopski termi

Na:

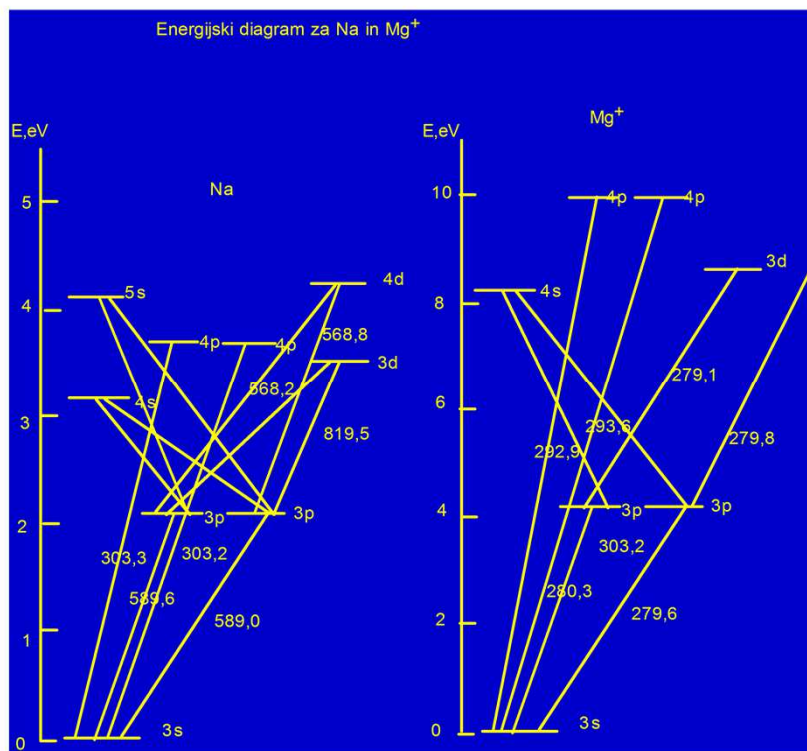
$1s^2 2s^2 2p^6 3s^1$ ali $3^2S_{1/2}$

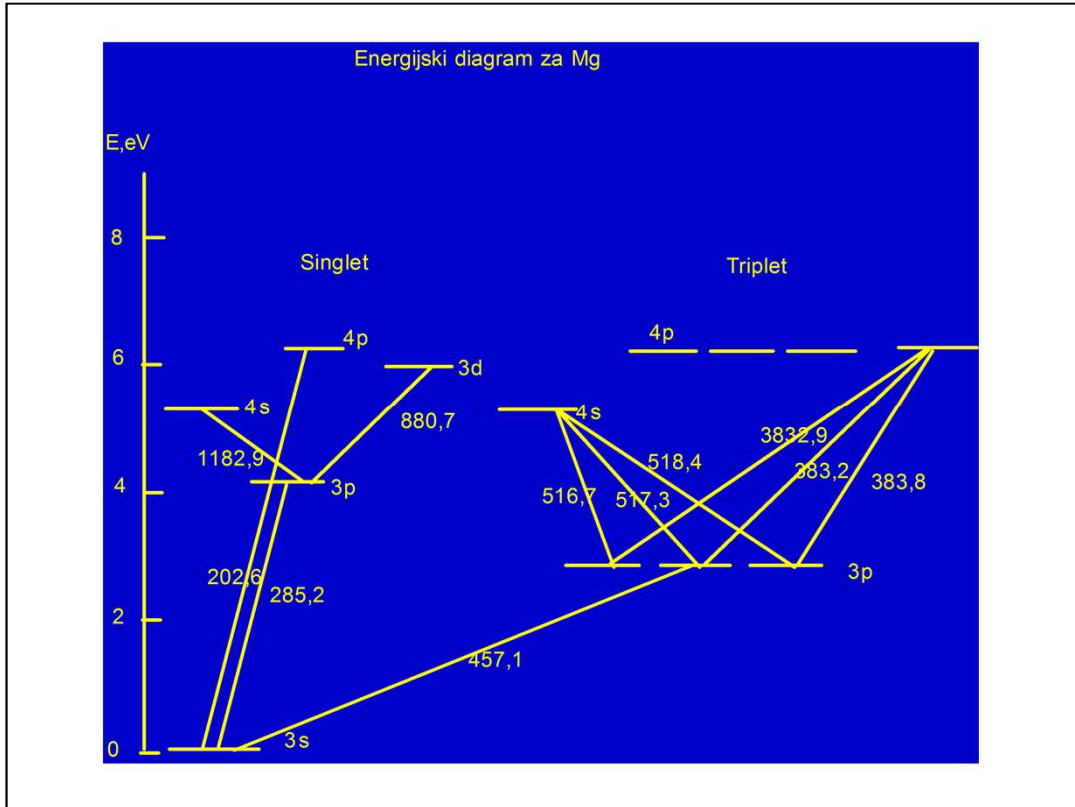
Spektroskopski prehodi za Na:

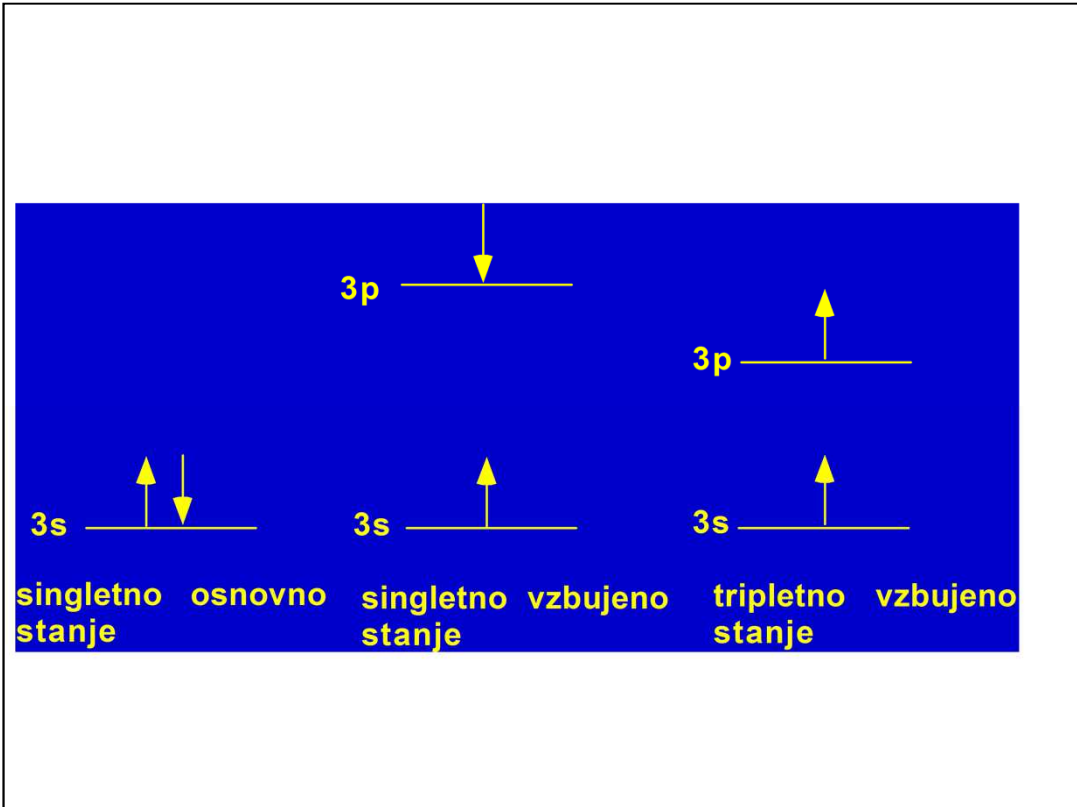
$^2P_{1/2} \longrightarrow ^2S_{1/2}$ 589,6 nm (D_1 črta)

$^2P_{3/2} \longrightarrow ^2S_{1/2}$ 589,0 nm (D_2 črta)

Energijski diagram za Na in Mg⁺

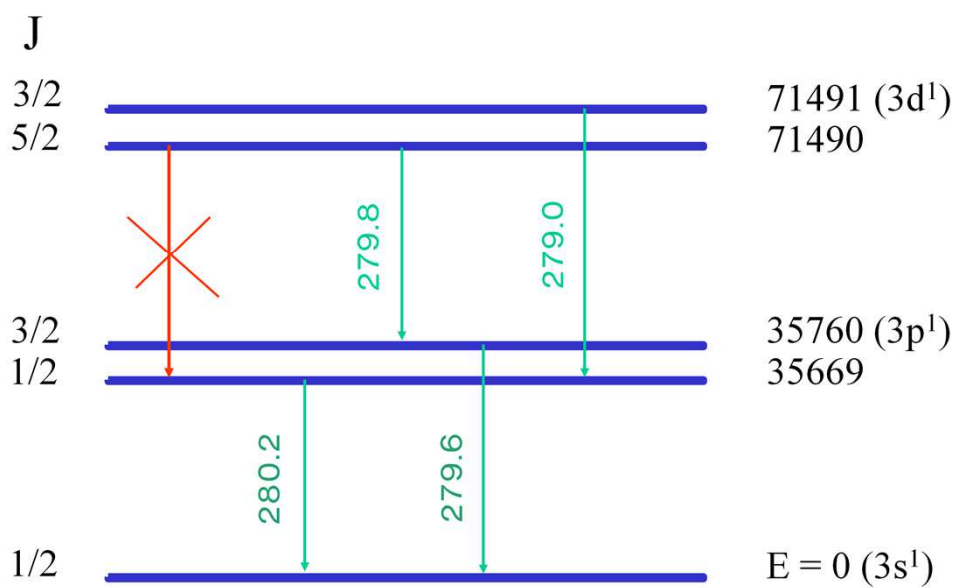

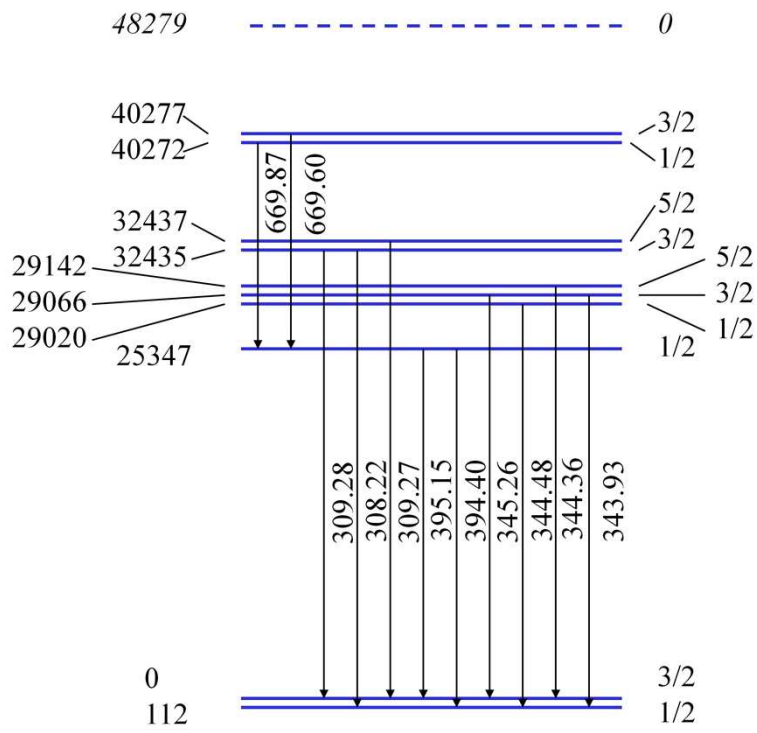

Optični prehodi Mg^+

Izbirno pravilo: $\Delta J = 0, \pm 1$ ali 0

Al

Širina spektralne črte

- HAISENBERG –ovo načelo nedoločenosti:

$$\Delta t \geq \frac{1}{\Delta \nu} \quad \Delta t \cdot \Delta \nu \geq 1$$

$$\Delta t \cdot \Delta \nu \cdot h \geq h \quad \Delta t \cdot \Delta E \geq h$$

Širina spektralne črte

Primer: Širina Hg spektralne črte:

Vzbujeno stanja: $2 \cdot 10^{-8}$ s

$\lambda = 253,7$ nm

$$\Delta t \cdot \Delta \nu \geq 1$$

$$\Delta \nu = \frac{1}{2 \cdot 10^{-8}} = 5 \cdot 10^7 \text{ s}^{-1}$$

Širina spektralne črte

- Odvajanje:

$$dv = -\frac{c}{\lambda^2} d\lambda \qquad d\lambda = -\frac{\lambda^2}{c} dv$$

- Hg:

- $(253,7 \cdot 10^{-9})^2 \cdot 5 \cdot 10^7 \text{ s}^{-1} / 3 \cdot 10^8 \text{ s}^{-1} = 1,1 \cdot 10^{-14} \text{ m}$

Atomska spektroskopija splošno:

Atomske spektre sestavljajo ozke spektralne črte

Širjenje spektralnih črt povzročata dva pojava:

- **DOPPLERJEV EFEKT**
- **ŠIRJENJE ZARADI PRITISKA**

Dopplerjev efekt

- Med atomizacijo/ionizacijo in vzbujanjem se lahko delci gibljejo v smeri detektorja ali v nasprotni smeri, kar povzroča spremembo frekvence emitiranega el. magnetnega valovanja
- Spektralne črte se lahko tako razširijo tudi do 100 krat glede na naravno širino

Temu pojavu se ne moremo izogniti

Dopplerjev efekt

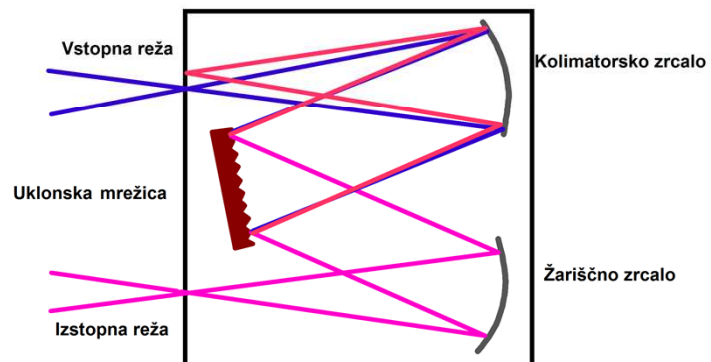
$$\Delta\lambda = \lambda(7 \cdot 10^{-7})\sqrt{\frac{T}{M}}$$

- T... Temperatura (K)
- M....atomska masa

- Npr. Fe pri valovni dolžini okoli 300 nm je pri 2500 K Dopplerjeva širina 0,0014 nm

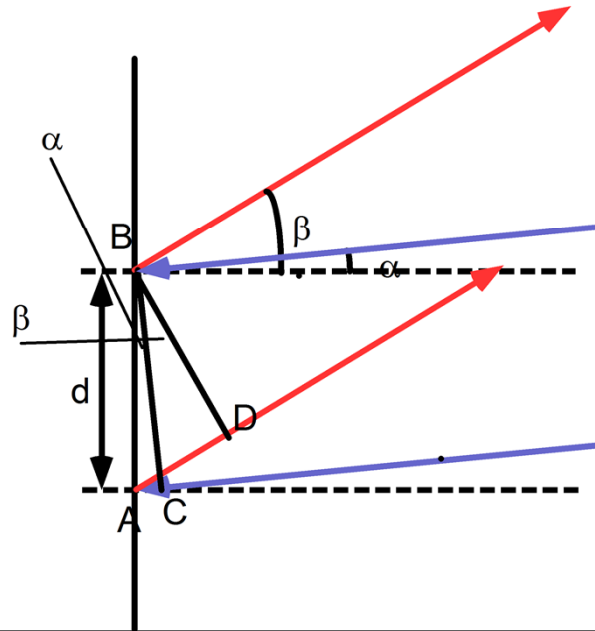
Širjenje spektralnih črt

- **ŠIRJENJE SPEKTRALNE ŠIRINE ZARADI PRITISKA**
- **Povezano je s trki med delci, ki vpliva na njihova energetska stanja**
- **Ta vpliv narašča s temperaturo**

Monokromator

Uklonska mrežica

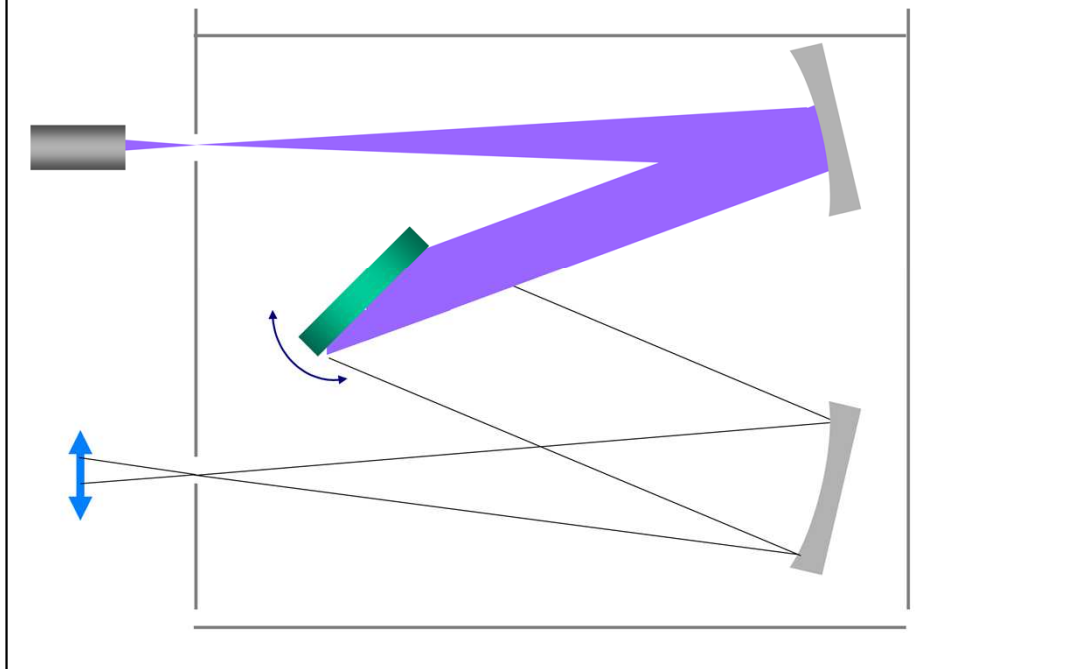

Enačba uklonske mrežice

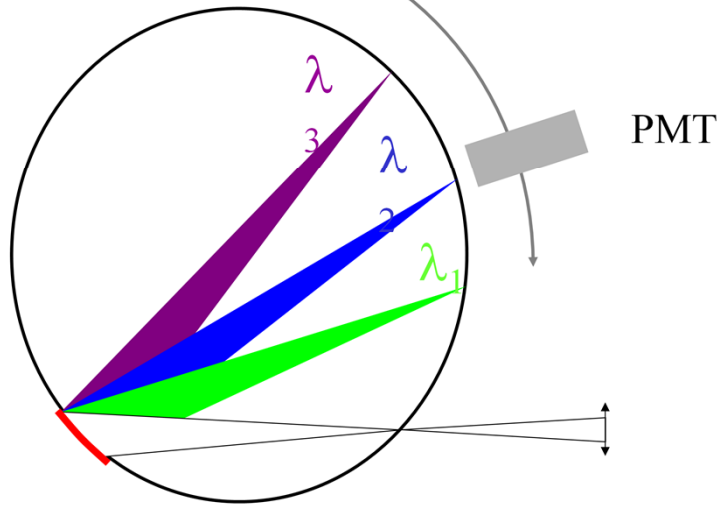
$$d(\sin \alpha + \sin \beta) = m\lambda$$

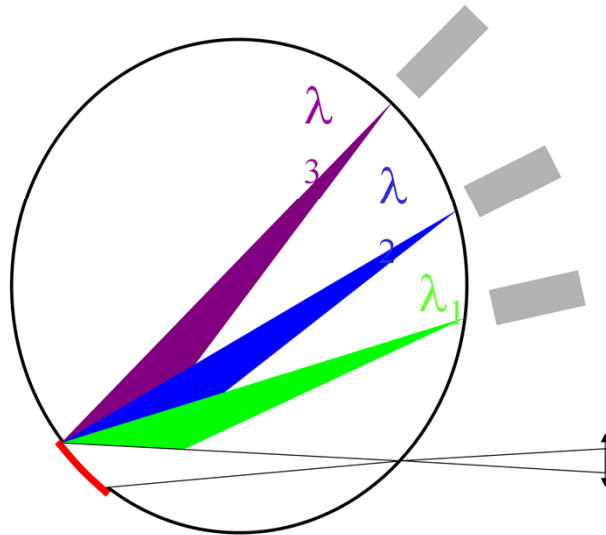
Monokromator z ravno mrežico

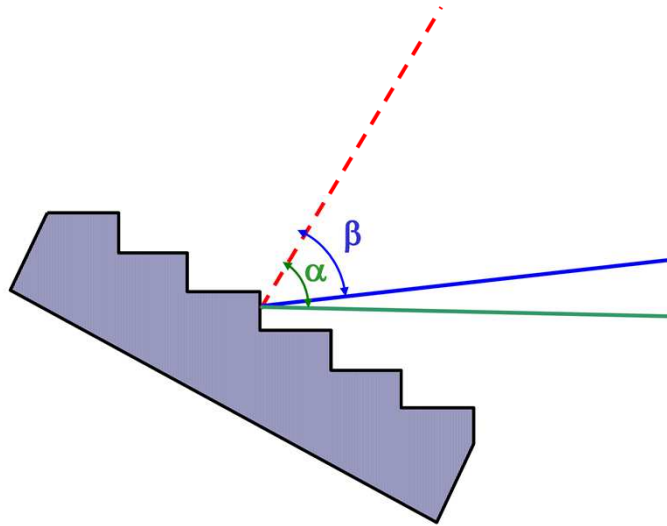
Paschen-Runge-ov polikromator

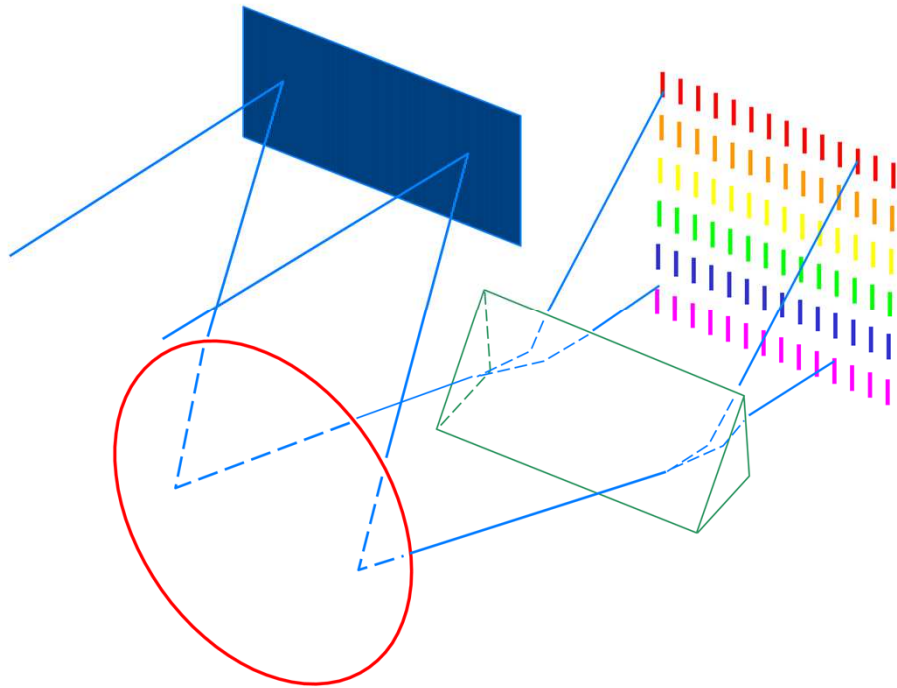
Paschen-Runge-ov polikromator

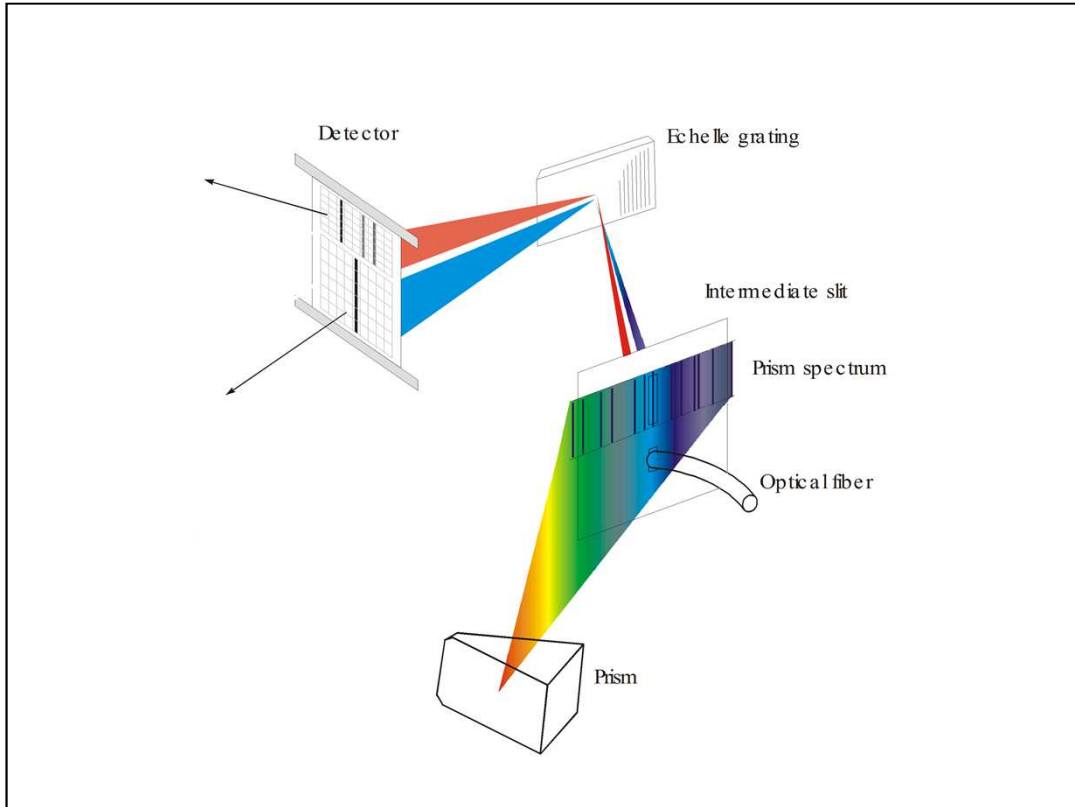

“Échelle” uklonska mrežica

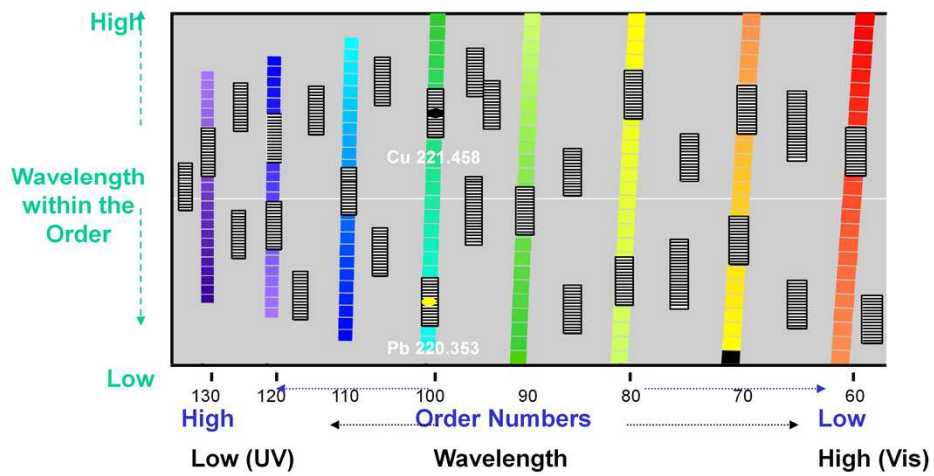
Echelle monokromator

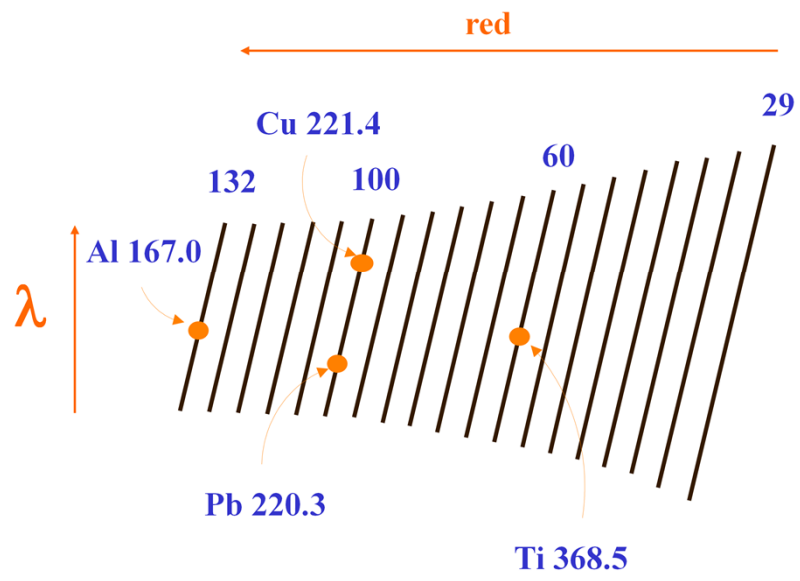

SCD Representation with Echelle Diffraction

Pattern Superimposed

Echellogram

Disperzija:

Kotna disperzija (odvod enačbe za uklonsko mrežico po valovni dolžini, vpadni kot $\alpha =$ konst.)

$$d(\sin \alpha + \sin \beta) = m \lambda$$

$$D_a = \frac{d\beta}{d\lambda} = \frac{|m|}{d \cos \beta} = \frac{\sin \alpha + \sin \beta}{\lambda \cos \beta}$$

Monokromator

LINEARNA DISPERZIJA

$$D_l = \frac{dx}{d\lambda}$$

RECIPROČNA LINEARNA DISPERZIJA

$$R_d = D_l^{-1} = (f \cdot D_a)^{-1} = \frac{d\lambda}{dx}$$

f .....goriščna razdalja

Karakteristike monokromatorja

Spektralna širina monokromatorja
“spectral bandpass”

$$s_g = R_d W$$

W....širina reže

Spektralna širina monokromatorja: primer

- Monokromator z $R_d = 1 \text{ nm mm}^{-1}$ in širino reže $100 \mu\text{m}$

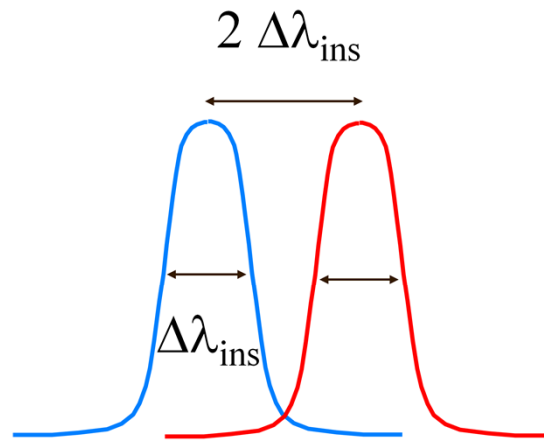
$$s_g = R_d \times W$$

$$s_g = (1 \text{ nm mm}^{-1}) \times 100 \mu\text{m} \times (10^{-3} \text{ mm } \mu\text{m}^{-1}) = 0,1 \text{ nm}$$

Ločljivost:

$$\Delta\lambda_s = 2s_g = 2R_dW$$

Praktična ločljivost

Kriterij: 2 črti z enakima intenzitetama sta ločeni, če se valovni dolžini razlikujeta za $2 \Delta\lambda_{\text{ins}}$

SPEKTROSKOPIJA-INSTRUMENTACIJA

SPEKTROSKOP (SPECTROSCOPE):

vizualno opazovanje spektra

SPEKTROGRAF (SPECTROGRAPH):

zapis spektra (npr. fotografska plošča
(monokromator, fotografska plošča)

SPEKTROSKOPIJA-INSTRUMENTACIJA

- **SPEKTROMETER (SPECTROMETER):**

Instrument, ki omogoča merjenje intenzitete radiacije kot funkcijo valovne dolžine ali frekvence)

MONOKROMATOR (POLIKROMATOR)

FOTOELEKTRONSKA DETEKCIJA

- **SPEKTROFOTOMETER (SPECTOPHOTOMETER):**

meri razmerje med 2 žarkoma (absorpcija, dvožarkovni sistem)

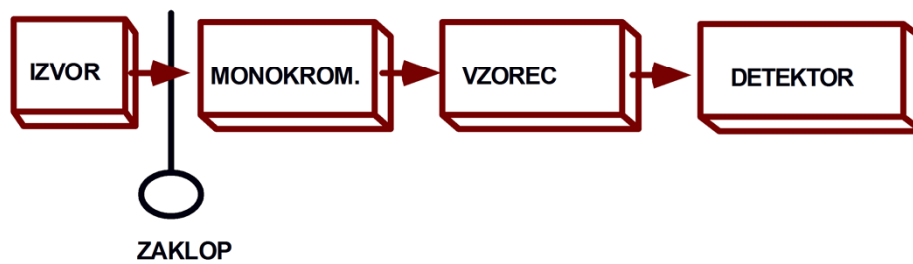
- **SPEKTROFLUORIMETER**

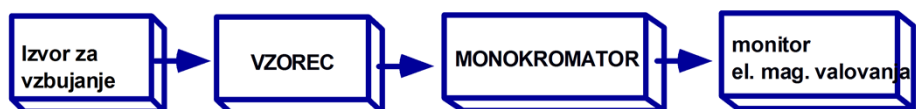
SPEKTROSKOPIJA-INSTRUMENTACIJA

- FOTOMETER (PHOTOMETER):
(za izbiro val. dolžine uporabljamo filtre)
- FLUORIMETER (fotometer za opazovanje fluorescence)
- KOLORIMETER (COLORIMETER)
(opazovanje absorpcije z očmi)

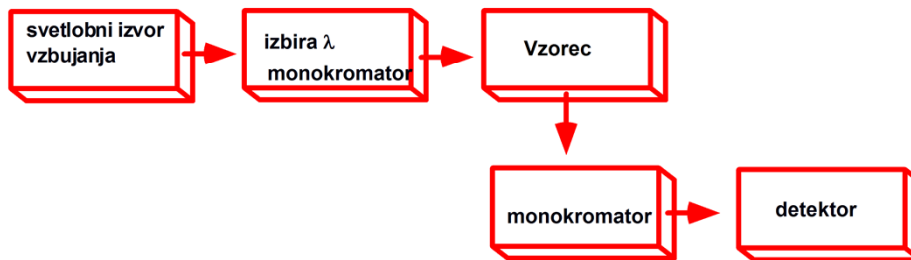
Shema aparature za merjenje absorpcije

Shema aparature ze merjenje emisije

Shema aparature za merjenje fluorescence

Merjenje el. mag. valovanja

